

Tajna diplomacija u Dubrovniku u XVI stoljeću, ur. **Mirjana Polić Bobić**. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2011, 212 str.

U ovom zborniku objavljena su izlaganja sa skupa o tajnoj diplomaciji, koja su dio velike konferencije povodom 500 godina rođenja Marina Držića, održane u Dubrovniku od 2. do 7. rujna 2008. godine. Autori tekstova stručnjaci su iz različitih mediteranskih zemalja - Španjolske, Francuske, Italije, Turske i Hrvatske - zbog čega ova publikacija nudi iznimno širok i kontekstualizirajući pogled na tajnu diplomaciju Dubrovačke Republike. Sastoji se od osam članaka, objavljenih istodobno na hrvatskom i na jednom od velikih europskih jezika (španjolskom, talijanskom i, najčešće, engleskom). Na kraju zbornika nalaze se i dva "dodatka" u kojima su objavljeni izvorni dokumenti relevantni za neke od radova u zborniku: osmanski dokumenti vezani uz utjecajnog špijuna Davida Passija i nekoliko dopisa španjolskih obavještajaca u vezi Dubrovnika.

U prvom članku zbornika, naslovljenom »David Pasi - utjecajni Židov na osmanlijskom dvoru«, Bülent Ari rekonstruirao bogatu i dramatičnu karijeru ovog iznimno uspješnog obavještajca. Tijekom posljednjih dekada 16. stoljeća Passi je služio više država, skupljajući informacije za Mletke, Španjolce i Osmanlije - i to nerijetko u isto vrijeme. Svoju karijeru započeo je upravo u Dubrovniku kao jedan od mletačkih obavještajaca u burnom periodu tzv. Ciparskog rata. No, vjerojatno najvažniji period svoga života proveo je u Istanbulu, gdje je na osmanskom dvoru ostvario izniman utjecaj. Ari detaljno prikazuje njegovu karijeru svojevrsna eksperta i lobista za kršćansku Europu koji je utjecao na niz ključnih događaja kasnog 16. stoljeća, poput mirovnih pregovora između Osmanlija i Španjolaca ili Osmanlija i Poljaka.

U tekstu »Pisma i poruke rektora Budve, Bara i Ulcinja kao izvor za proučavanje diplomatsko-političkih zvananja u Mletačkoj Albaniji (XVI. stoljeće)« Lovorka Čoralić na temelju arhivske građe iz Državnog arhiva u Veneciji istražuje obavještajne aktivnosti Mletaka na južnoj jadranskoj granici. Dokumenti koje autorica analizira pisma su mletačkih predstavnika (rektori, načelnici, knezovi itd.),

gradskih općina, ali i privatnih osoba mletačkoj magistraturi zaduženoj za državnu sigurnost, tzv. *Consiglio dei Dieci*, odnosno njenim trima predstojnicima (*capi*). Čoralić osobitu pažnju poklanja raznim vijestima o organizaciji i funkcioniranju obavještajnih djelatnosti u tim gradovima i regiji, kao i različitim pokušajima da se za Veneciju pridobiju krajevi i stanovništvo balkanskog zaleđa.

Slijedi članak Bernarda Doumerca naslovljen »Georges d' Armagnac, francuski veleposlanik u Mlecima i njegovi špijuni u doba Marina Držića (1530.-1560.)«. Doumerc analizira diplomatsko i obavještajno djelovanje jednog od diplomata-prelata, tipičnog za renesansnu diplomaciju Francuske: Georgesa d' Armagnaca, koji je tri godine, počevši od 1536, bio stalni predstavnik francuskog kralja u Veneciji. Zadatak ovog diplomata bio je da dvor obavještava ne samo o napetoj talijanskoj situaciji, obilježenoj žestokim španjolsko-francuskim sukobom, već i o Osmanlijama, s kojima upravo u tom periodu njegov kralj sklapa savez koji će skandalizirati kršćansku Europu. Kroz detaljnu kontekstualizaciju Doumerc uvjerljivo predstavlja d' Armagnacove metode skupljanja informacija, organiziranja doušničke mreže i dojavljivanja vijesti svome suverenu.

U tekstu »Dubrovnik: izvor obavijesti između Istoka i Zapada« Özlem Kumrular bavi se ključnom ulogom Dubrovnika u posredovanju informacija između dvaju imperijalnih kompleksa renesansnog Mediterana - Osmanlija i Habsburgovaca. S jedne strane, na temelju podataka iz španjolskih i talijanskih arhiva Kumrular predstavlja djelovanje habsburških obavještajaca u Dubrovniku. No, s druge strane, autorica također prati značaj Dubrovnika iz osmanske perspektive. Tako analizira načine na koje su Osmanlije koristili Dubrovnik za vlastitu propagandu: naime, sultani su Gradu slali tzv. *zafernâme*, pisma o svojim pobjedama i uspjesima, na taj način plasirajući, iako neposredno, vlastitu verziju događaja na Zapad. Kumrular također analizira dubrovačko špijuniranje za Visoku Portu, tj. načine na koje je Republika na Istok slala vijesti o kršćanskim silama.

Sljedeći članak također je rad Özlem Kumrular - radi se o imagološkoj studiji pod naslovom »Stvaranje slike o Turcima na Sredozemlju

u XVI. stoljeću - samopojmanje nasuprot protupromidžbi.« Osnovna teza veoma je zanimljiva: upozoravajući na dobro poznatu negativnu predodžbu kršćana o Turcima u 16. vijeku, Kumrular priznaje da je ona uvelike djelo zapadnih autora, no upozorava da je isto tako posljedica smišljene osmanske propagande. Naime, Osmanlije su namjerno podržavali takvu sliku o sebi kao sredstvo sijanja straha i panike među njihovim kršćanskim neprijateljima. Po Kumrular, to su činili na tri osnovna načina: prvo, kroz programatsko nasilje, smišljenu brutalnost nad neprijateljima; drugo, kroz oholost i ponižavanje Zapadnjaka, tipično za osmanske ceremonije; treće, kroz nevjerovatnu raskoš i luksuz dvorskog i vojnog ceremonijala. Koristeći najrazličitije izvore - od slika, poslovice, do pamfleta ili književnosti - Kumrular uvjerljivo rekonstruira osmansku samopromidžbu i njenu recepciju na kršćanskom Zapadu tijekom 16. stoljeća.

Slijedi tekst »Tajna diplomacija Mletaka i Dubrovnika«, autora Paola Preta, vjerojatno najvećeg suvremenog poznavaoa mletačke obavještajne službe. Preto rekonstruira niz obavještajnih operacija, sabotaza i "prljavog rata" između dvije ja-dranske republike od 16. do 18. stoljeća. Najviše prostora posvećeno je ustrojavanju mletačke obavještajne službe u samom Dubrovniku, osobito u periodima mletačko-osmanskih ratova. Preto također analizira niz ubojstava - turskih dužnosnika, ali i, za "Prejasnu" opasnih kršćana - koje je u tom periodu naručivala mletačka vlada, uglavnom uz pomoć otrova. Treba istaći iznimno bogatstvo arhivskih i drugih podataka, koji ovaj tekst čine značajnim doprinosom poznavanju tajne diplomatske povijesti Dubrovnika, a posebno Venecije.

Jednako je detaljna i dokumentirana studija »Dubrovnik i dojave« Emilija Sola Castaño. Na temelju bogatih fondova iz Državnog arhiva u Simancasu, Sola prati konstituiranje i rad obavještajne službe španjolskih Habsburgovaca u Gradu, počevši od tridesetih do sedamdesetih godina 16. stoljeća. Uz niz povjesničarima dragocjenih podataka o španjolskim obavještajcima i o njihovoj komunikaciji s habsburškim vlastima, članak donosi i opsežne izvatke iz samih dokumenata (kujih je dio objavljen i u "dodatku" na kraju zbornika). Iz raguzeološke perspektive

osobito su zanimljive vijesti o djelovanju dvojice poznatih obavještajaca: istaknutog zagovornika španjolskih interesa, vlastelina Marina Zamagne, i Lorenza Miniatiija, višestrukog špijuna koji se spominje u Držičevim urotničkim pismima.

Zadnji je tekst »Španjolska tajna služba u Dubrovačkoj Republici i uloga španjolskog povjerenika Marina Zamanje u njoj« autorice Mirjane Polić Bobić, urednice zbornika. Polić Bobić opisuje kontekst Zamagnina djelovanja i analizira političke odnose dviju država, a posebno njihovu diplomatsku i obavještajnu komunikaciju. Potom prelazi na djelovanje samoga Marina Zamagne, koje rekonstruira na temelju španjolskih dokumenata, tj. tajnih izvješća (*avisos*) sačuvanih u Državnom arhivu u Simancasu. Tekst ne donosi samo niz dragocjenih detalja o Zamagninoj obavještajnoj aktivnosti, već i revalorizira njegovo značenje i ulogu u cjelini. Naime, Polić Bobić upozorava da je Zamagna bio daleko više od pukog obavještajca: iz njegove korespondencije sa španjolskim dužnosnicima - uključujući i samog cara Karla V. - jasno se vidi da nije samo skupljao informacije, već ih je i interpretirao i prenosio, ponašajući se kao politički analitičar.

Nema nikakve sumnje da ovaj zbornik predstavlja važan doprinos poznavanju obavještajne aktivnosti Dubrovačke Republike i značenja njene diplomacije uopće. Njegova je najveća snaga u pluralitetu perspektiva, činjenici da o Dubrovniku pišu povjesničari s raznih strana Mediterana. S jedne strane, to je rezultiralo mnoštvom dosad nepoznatih podataka koji su više nego dobrodošli kad se radi o eluzivnom fenomenu, poput tajne diplomacije, aktivnosti kojoj je u samoj prirodi da ne ostavlja mnogo tragova. No s druge strane, to je također rezultiralo i zanimljivim novim interpretacijama. Naime, povjesničari drugih zemalja nužno sagledavaju Dubrovnik iz nestandardnih i originalnih kutova, određenih vlastitim temama i historiografskim tradicijama. Sve u svemu, treba se nadati da će ovakvih inicijativa - kada o dubrovačkoj i hrvatskoj povijesti pišu eminentni strani stručnjaci - u budućnosti biti još.

Lovro Kunčević